
ÓKOR

Egy történelmi esemény mitologikus megjelenítése: hogyan foglalták el a gallok Kr. e. 390-ben vagy 387-ben Rómát?

Mintegy két évvel ezelőtt jelent meg a mai francia óorkutatás egyik élő legnagyobb alakjának, *Dominique Briquel*nek legutóbbi könyve, amely az antik Róma történetének egyik legfontosabb, mondhatni sorsfordító eseményét vizsgálja, azt, amikor az Itáliába betörő kelták vagy más nevükön: gallok Kr. e. 390-ben vagy 387-ben elfoglalták Rómát, a későbbi világhatalom bölcsőjét és központját. Mindenképpen különleges esemény, hiszen Róma és egykori birodalmának örökösei és utódai még ma is élnek, mondhatni: részt vesznek a mai világtörténelem alakulásában, miközben a kelták – legalábbis nyelvükben – szinte teljesen felszívódtak, s mint ilyenek jóformán már csak a hírükben léteznek. Mennyire lehet azonban hinni ennek a régi híradásnak, amellyel kapcsolatban eleve megannyi bizonytalanság és kétely merül fel. Mint látjuk: még a dátum is kétséges, hiszen mást mond vele kapcsolatban a római és mást a görög történetírás. Az egyik Kr. e. 390-re teszi a rómaiak katasztrófáját, a másik pedig 387-re. Vajon lejátszódott-e egyáltalán annak idején ez az esemény, vagy csak kitalálták, mint annyi mindent a történelemben? Nos, a kelták vagy gallok valóban éltek, s nemcsak a későbbi Galliának nevezett körzetben játszottak egykor meghatározó szerepet, hanem Közép-Európában is, s valóban betörték mind Itáliába, mind a Balkánra, sőt még Kis-Ázsiába is. Itteni jelenlétüket nemcsak az írásos források igazolják, hanem a régészeti kutatások is. Így az archeológia azt is alátámasztja, hogy Róma a Kr. e. IV. század elején tényleg csaknem teljesen elpusztult, még ha tűzvész nem emésztette is el, ahogy arról az antik irodalom beszél. De mi lehet a magyarázat erre a valóságtól eltérő híradásra? Annyi mindenesetre kétségtelennek látszik, hogy az antik történetírók nagyon erőteljes módon eltorzították a történelmi valóságot, azt, ami a Tiberis, ma Tevere folyó partján tulajdonképpen lejátszódott, mert a gallok szemmel láthatólag beérték azzal, hogy egy időre kézre kerítsék és kifosszák a várost, amelyből azonban végül is úgy vonultak ki, hogy nem

hagytak maguk mögött lángtengert, s megelégedtek egy nagyon súlyos váltásdíjjal, amellyel a lakosságot sújtották. Nyilvánvalóan azonban maguk a rómaiak azt próbálták magukról bebizonyítani, hogy bennük hihetetlen erőforrások, -tartalékok vannak, amelyek képessé teszik őket még a legsúlyosabb krízishelyzet leküzdésére is. Ennek a csodálatos életerőnek a bemutatásához folyamodtak történelemhamisításhoz, de nem akármilyen módon. Dominique Briquel könyve éppen ezt a kérdést vizsgálja meg, s elemzései végén nagyon meggyőző eredményre jut. Kimutatja ugyanis, hogy a római történeti hagyomány nem egyszerűen hazudni kívánt, hanem egy régi mitológiai szkéma alapján, egy ősi hagyomány keretei közé transzponálta, vagyis helyezte bele a valós eseményeket. Ilyen módon az ősi indoeurópai népek vallásos gondolkodásmódjának megfelelően szinte az egész világ előtt hirdették ki mindenki számára érthető és felfogható módon ama meggyőződedüket, hogy a római népet sohasem lehet megsemmisíteni, s így az mindig is élni fog. Mert ahogy a korai időknek a világvéget felidéző hiedelme szerint a jóságos istenek diadalt arattak a gonosz démonok felett, s ezáltal a világ s benne a jó képes volt újjászületni, ugyanúgy Róma is feltétlenül legyőz minden rázúduló barbár erőt és megvalósítja feltámadását, mely lehetővé teszi a korábban elért szintnek a meghaladását is.

Mindez azt jelenti tehát, hogy valójában Róma örök, miként ez a civilizáció még századok múlva is ezt hirdette magáról. Briquel adatait kiegészítve, hadd hívjam fel itt a figyelmet egy Kr. u. II. századi római történetíró, Florus ama állítására, hogy amikor szerinte az utolsó római király fel akarta szentelni a capitoliumi Iuppiter- templom, a római vallás központja számára kijelölt helyet, a következő történt. Iuventas és Terminus, azaz az Ifjúság és a Határ istene ellene szegült a dolognak, bár a többi isten már beleegyezését adta. Ez tetszett a jósoknak, mert úgy értelmezték a történeteket, hogy az égi erők megmakacsolták magukat, ami annyit jelent, hogy Rómában minden sziklaszilárd és örökkévaló lesz. De később még háborzongatóbb dolog is megesett. Amikor ugyanis hozzáláttak magának az épületnek a munkálataihoz, az alapok ásásakor egy emberfejre bukkantak, amit úgy magyaráztak, mint annak a megjövendölését, hogy itt lesz a birodalom, mi több: a világ fővárosa (Florus: Róma háborúi, ford.: Havas L., Bp., 1979, 13–14). Mindezek a legendás történetek szoros összefüggésben álltak Róma történetének egy másik, korábbi sorsfordító eseményével: a királyságról a szabad római köztársaságra való átmenet időszakával, amikor Róma szintén egyfajta élet-halál harc állapotába került, minthogy az elűzött király szövetségeseinek a segítségével minden módon megpróbálkozott trónját visszaszerezni. Így Róma ekkor is hosszabb ideig a végveszély óráit élte. Ezzel összefüggésben

éppen Briquel volt az, aki egyik megelőző könyvében, melyről annak idején ugyancsak a Klióban számoltam be (vö. *Mítosz* és fordulat avagy újraértékelés. A köztársaság születésének koholt elbeszélése Rómában – 2008/4, 71 skk), annak idején úgyszintén azt mutatta ki, hogy a római történetírás ezt az eseményt is átlényegítette, amennyiben később ezt a történelmi fordulatot is úgy jelenítette meg, minden hiteles történelmi magja ellenére, mint egy az indoeurópai alapmitológia világvége küzdelmére megmintázott eseményláncolatot. A cél ezzel is az volt, hogy Róma valamiféle világtörténelmi heroszként, félistenként mutassa be magát, amely szinte Herkules módjára képes dacolni a minden oldalról fenyegető ellenséggel szemben, s ez szavatolja világbíró erejét. A már korábban említett történetíró, Florus, még erre is kitűnően ráérzett, bár maga már az Antoninusok korában élt. Ő úgy állította be az ekkori, a királyság és a szabad köztársaság fordulóján létező római népet, mint amely a latinok és az etruszkok közé ékelődve, bármelyik kapun próbált is kilépni, mindenütt csak ellenségbe botlott. Éppen ezáltal edződött meg azonban, s volt képes leigázni egész Itáliát (Florus, im., p. 16). Ehhez hasonló elképzelés munkált a Kr. e. IV. század nyitóeseményének történeti bemutatása mögött is, miként arról Briquel ebben a frissebb könyvében érvel.

Ennek motívumát pontosan abban kereshetjük, hogy a rómaiak városuk elestét és részleges pusztulását szörnyű traumaként élték meg. Hogy ettől az érzéstől szabadulhassanak, az eseményeket a mitológia szabályai és szabványai szerint átdimenzionálták, ami nem is egy, hanem legalább két változatot eredményezett: a vulgátának számító Livius-Plutarchos-féle változatot egyfelől, másfelől pedig a Diodóros Sikeliótés-féle verziót. Ezek esetében nem is azt kell vizsgálni, hogy melyik a helyes, melyik a valótlan, hanem inkább az a kérdés, hogy mennyire eltérő módon mitizálják át a valós eseményeket, csakhogy Rómát úgy jeleníthessék meg, mint valami isteni öröklét birtokosát. S ez különösképpen az előbbi változatban mutatkozik meg nagyon látványos módon, bár a másikban is kitapintható. Igazában azonban az első elbeszélés látványos megjelenítéséből rajzolódik ki előttünk az, ahogy a katasztrófa egy nagyszerű újjászületésnek lett az elindítója. E tekintetben a római nép történelmi mítoszalkotása az ősi indoeurópai hagyományokon kívül valószínűleg élt még az etruszk vallási elképélések megújulási skémáival is.

Persze, ha ebben az istenek keze művét kell felfedezni, akkor azt is meg kell magyarázni, miért engedték meg az istenek Róma megaláztatását. Ehhez a religiozitás jegyében elsősorban valamiféle bűn elkövetésére van szükség, ami természetszerűleg maga után vonja azután a büntetést,

hogy ennek során végül is kiderülhessen egyfajta ártatlanság, amely méltó a bocsánatra. Minderre Róma Veii városa feletti győzelme és annak következményei látszottak kellő ürügyet kínálni a történelmi tudat római megformálóinak (1. erről a 2. fejezetet – 71 skk.).

Innen az út természetesen vezet el a gall katasztrófához, miként ezt a római hagyomány Camillus egyéni *hybris*-ének, gőgjének rögzítését követően a rómaiak hibáinak tudatosításával felvázolta (vö. a 2. fejezettel: 113 skk.).

Ezután azonban már semmi sem állhatja a végzet beteljesülésének útját, miként az előbb az alliai csatavesztéskor, majd pedig a város szinte teljes felbomlása során be is következik (4. fejezet – 151 skk.).

Róma mégis képes ellenállást tanúsítani, akár külső győzelmei révén, akár a belső kitartással, amit mindenekelőtt a Capitolium védelme tanúsít (5. fejezet, 193 skk.).

Ezért bár bekövetkezik a kapituláció, és az ellenség eltávozását biztosítani kívánó hadisarc megfizetésének szándéka, Róma végül mégis megszerzi a végső győzelmet, s a hadisarcnak szánt arany Iuppiter capitoliumi templomába kerül, mely mintegy a város örökkévalóságának jelképe (6. fejezet, 249 skk.).

Ilyen módon Róma ki tud lépni a válságból, s az istenek segítségével valamint egy új Romulus, vagyis egy új városalapító, Camillus révén elindulhat egy új kiteljesedés útján, s természetesen az istenek által számára kijelölt ősi helyén maradván, nem pedig egy másik városba, Veii-be áttelepülve (1. a 7. fejezetet: 307 skk.).

Mindebben valóban fölfedezhető a hiteles történelmi mag: Rómának a gallok által történő elfoglalása és az általuk kivetett hadisarc megfizetése, ám erre a historikus alapra egy eposzi jellegű és méretű narratíva épül rá. Rómában ugyanis az ősi indoeurópai mitológiából nem hősi költemény lett, mint Indiában, vagy a görögöknél és a skandináv germánoknál, hanem történeti elbeszélés, amely végül is a történetírás kereteibe épült azután bele. Briquel konklúziói egyértelműen ezt igazolják.

Az ősi mitologikus látásmód jelenlétét az elbeszélte anyagban elsősorban a háromfunkciós sorozatok folyamatos felbukkanása jelzi, amely módszer mindenekelőtt abban áll, hogy az egyes eseményszakaszok többnyire három aspektusból kerülnek bemutatásra: úgymint katonai, vallási és egyfajta népi szempontból, ahogy azt már a nagy előfutár, *G. Dumézil* feltételezte (*Mythe et épopée*, III, *Histoires romaines*, P., 1973, 216–238). De a legjelentősebb mégsem az, hogy az elbeszélés a háromfunkciós elemek mentén halad, hanem az a tény, hogy ezek még más elemekkel is összekapcsolód-

nak, amelyek kétségkívül az összehasonlító elemzést állítják az előtérbe, főleg a világvége küzdelem felhasználására irányítva rá a kutató figyelmét. Ez az eszkatologikus elképzelés ugyanis megvan mind a *Ragnarök* skandináv mítoszában, mind a *Mahábháratá* indiai eposzában. Így formálódik meg azután az elbeszélés magának Rómának a sorsáról a nagy gall támadás idején. Maga Briquel ennek a drámai történelmi folyamatnak az alábbi szakaszait állapítja meg a narratíva mitológiai mozzanatokban egyre gazdagabb folyamatán belül:

1. A válság már az etruszk város, Veii felett aratott győzelem másnapján kezd kibontakozni, mert az etruszk riválist legyőző Camillus egy diadalmenetével kapcsolatos ügy miatt sértődötten eltávozik Rómából, és Ardeába megy számkivetésbe, s így nem tudja tovább is betölteni a város védőbástyájának szerepkörét, amennyiben nem képes többé megóvni Rómát a hamarosan megjelenő ellenség támadásától. Mindez nem véletlenül idézi fel a homérosi *Ilias* kezdetét, ahol Achilleus haragos visszavonulása hozza veszélyes helyzetbe az acháiokat. Ez a számkivetés tehát, amelyet a hagyomány három egymást követő esemény végkövetkezményeként mutat be, végül is korai indoeurópai gondolkodásmódban gyökerezik, ahogy azt a szentségtörést elkövető hős és a nép között lezajló három összeütközés is mutatja, amely ahhoz a szentségtöréshez kapcsolódik, melyet Camillus a négy fehér lóval való triumfálása alkalmával követett el. Viszont megfelel a mitologikus skémából logikusan adódó következmény is a régi tradíciónak, amennyiben a válság megoldása az lesz, ha a korábban elvonult hős visszatér, a nép pedig jó útra tér, s így a jó rómaiak majd győzelmet aratnak a rossz gallok felett, és pedig az eszkatológiai válság skémájának megfelelően.

2. Miután Camillus eltávozott ardeai számkivetésébe, látjuk, hogy a rómaiak halmozzák hibáikat, még hozzá ezúttal is egy háromfunkciós sorozat keretében, amelynek a következménye ezúttal maga az a katasztrófa lesz, amely az *Urbs*-ot sújtja. Ezek a negatív momentumok a következőképp követik egymást: előbb a consuli hatalommal felruházott tribunusok visszaütésük egy misztikus hang figyelmeztetését; majd ifjú római követelek részt vesznek a gallok elleni csatában, ami ellentétes az ekkori nemzetközi joggal. Végül bekövetkezik a népgyűlés jogellenes döntése arról, hogy a rómaiak nem hajlandók igazságot szolgáltatni a galloknak, sőt ehelyett még a vétkeseket megválasztják a tribunátusra. Azt is tudatosítanunk kell, hogy e hibákat a város mindhárom összetevője elköveti: a vallási előjelet a még hivatalban lévők nem veszik figyelembe, a következő vétséget a katonáskodó ifjúság követi el, majd a város polgárainak tömege lesz hibás, megfelelően a

tradicionális indoeurópai gondolkodásnak. A bűnöket azonban ezúttal nem az ellenség, hanem maga a római nép követi el, ami mindenképp büntetést érdemel.

3. Ezen hármas hiba következménye nem lehet más, mint hogy a gallok elfoglalják Rómát, mert nem eredeti célpontjukat, Clusiumot veszik be, hanem a Város ellen fordulnak, amely gúnyt űzött velük. Ezzel immár előttünk áll az eszkatologikus katasztrófa teljes modellje, ahogy az az indoeurópai alapmitológiában régtől fogva megszokott volt. Ezt idézi fel Róma megsemmisülése is a kelta támadó által gyújtott tűzvész lángjaiban, amelynek csóvái a rómaiakban a világvége hangulatát támasztják fel. Hasonlóképp történik ez a skandináv *Ragnarök* leírásában, vagy ahogy az indiai hősköteményben a Pandavák mezeje lángol, vagy ahogy Tróját gyújtották fel az achájok. Róma ugyanígy lesz a tűz martaléka. De ezt megelőzi egy másik hagyományos katasztrófa, ahol viszont a folyékony elem: a víz játssza a döntő szerepet, miként ez az alliai ütközet során történik, s ahogy erre is bőven találunk példát az indoeurópaiak ősi mitológiai tárházában.

4. Maga Róma azonban voltaképpen már a tulajdonképpeni katasztrófa előtt széthullik, amit három alkotóeleme szétesése jelez egyfajta indoeurópai felfogásnak megfelelően. A népi elem elhagyja a várost, még ha közben a plebeius *caritas*-ról tesz is tanúbizonyságot, megmentve a városi szentségeket (*sacra*). A katonáskodó ifjúság ugyanakkor a Capitoliumra vonul vissza, ahonnan visszaveri az ellenség első támadását. A régi tisztségviselők viszont felajánlják életüket a haza érdekében, s hagyják, hogy le is mészárolják őket, ami voltaképpen önkéntes szakrális önfeláldozás (*devotio*). S itt az értelmezésnél nem szabad a következőről elfeledkeznünk: már Dumézil felismerte, hogy az efféle életkorbeli különbségtétel általában szerepel a világvége-ütközetek tematikájában, ahol a régi nemzedék kihal, helyet adva az ifjú generációnak, amely diadalmasan fennmarad.

5. Róma nem is tűnik el a katasztrófában. Először ugyan nem a városon belül győznek, hanem azon kívül, amennyiben az egyik oldalról a patricius Camillus arat diadalt azokkal a csapatokkal, amelyek parancsnokságát az ardeaiak bízták rá, a másik oldalról pedig a Veiibe menekült római katonák egy plebeius vezetésével győzedelmeskednek azok fölött az etruszkok felett, akik szerettek volna hasznot húzni a rómaiak kiszolgáltatott helyzetéből. Mindebben valószínűleg egy patricius és egy plebeius elbeszélés-változat összeolvadását figyelhetjük meg, amelybe azonban beletagozódik ezúttal a világvége küzdelemre jellemző éjszakai harc motívuma is, aminek a most említett hagyományban tanúi lehetünk.

6. A Capitoliumon ostrom alá vett rómaiak azonban mindezekről a sikerekről semmit sem tudnak; sőt az elbeszélés logikája szerint, még arról sincs tudomásuk, hogy léteznek Veiibe menekült római katonák. Őket ugyanis az emberek halottnak hiszik az alliai katasztrófa óta. A győzelem hírének az eszkatologikus ütközet örökségének koncepciójába illeszkedően majd egy ifjú hős, Pontius Cominius fogja megvinni, aki úszva kel át a Tiberis vizén, mintegy ezen őselem által is jelezve, hogy az élet valamiképpen már visszatért a rómaiak számára, akiket egyébként már halottnak hittek. Mindebben a halálból az életbe vezető út szimbolizmusa rejlik benne, amennyiben az eszkatologikus harc szerencsés végkifejlete általában kapcsolódik mind a vízen való átkeléshez, mind a fiatalsághoz. Erre már a régebbi római eseményekkel összefüggő mitológiai-történeti elbeszélések is kínáltak példát, ahogy arra Horatius Cocles vagy Cloelia legendája utalhat a királyságról a köztársaságra átvezető időszakból.

7. Pontius Cominius hőstette ennek ellenére nem vezet azonnal pozitív fordulathoz. Sőt a gallok rájönnek, hogy a Capitolum megközelíthető. S éppen ez adja az ötletet ahhoz a híres éjszakai rajtaütéshez, amely a vizsgált narratív lánc talán legismertebb epizódja. Az akció Iuno libáinak ébersége miatt hiúsul meg. A szárnyasok ugyanis riadóztatnak, és felébresztik Manlius Capitolinust, aki társaival visszaveri a támadást. Ez az epizód, ahogy Dumézil kimutatta, ismét egy újabb trifunkcionális sorozatban kap helyet, amelyet legtisztább formában Florusnál találunk meg, viszont nincs meg Plutarchosnál. Az ostrom katonai jellegű, amit viszont egy vallási epizód követ. Ennek során Fabius Dorsuo az ellenség kellős közepébe ereszkedik alá, hogy végrehajtsa a megkövetelt rituálét. Ezt követően azután egy újabb, de immár az élelmezéssel kapcsolatos esemény elbeszélése jön, amelyben a rómaiak elhítetik az ellenséggel, hogy bőven van ennivalójuk. Ez úgy érik el, hogy kenyeret dobálnak le a hegy tetejéről. Az epizódoknak ez a sora meggyőzően párhuzamba állítható azzal, ahogy a mitológiai hagyományból táplálkozó római történetírás az *Urbs*-ot ostromló Porsennát is szembesítette a rómaiak hőstetteivel, amelyek hol katonai, hol vallási, hol pedig közellátási vonatkozásúak (vö. Horatius Cocles, Larcus és Herminiusét, ill. Mucius Scaevola történetével). Róma ezek révén mutatja ki, hogy még a legnehezebb pillanatokban is meg tudja találni magában azokat az erőforrásokat, amelyek az újjászületéshez szükségesek, és pedig mindhárom szinten, úgy, ahogy az indoeurópai gondolkodás strukturálta a maga elképzeléseit emberekről és dolgokról.

8. Ez a heroizmus is kevés azonban egyelőre az ostrom megszüntetéséhez, úgyhogy a gallok követelik a megadást, s az 1000 font arany hadisarc

megfizetését. Ez még akkor is megalázó Róma számára, ha teljesítése a matrónák tiszteletét szolgálja, akik tulajdon ékszereiket ajánlják fel. A gyalázatot Róma számára csak tetézi Brennus pökhendisége, aki még a kardját is beledobja a mérlegbe, így kiáltva : *Vae victis!* (Jaj a legyőzötteknek!). A klasszikus római változatban azonban az *Urbs* lakói ezen a ponton mégis megmenekültek. Ez Camillus csodás közbeavatkozásának volt köszönhető, aki megérkezik csapatai élén, és törvényes *dictator*ként félbeszakítja a sarc megfizetését, abban a pillanatban zúzva szét a barbár sereget, amikor az már éppen győztesnek hitte magát. Ez az utolsó pillanatban bekövetkező fordulat a mai embernek inkább a filmek *happy end*-jét idézi fel, holott tökéletesen összhangban van az indoeurópai mitológia világvége háborújának forgatókönyvével is, ahol az utolsó pillanatban a jók megmenekülnek egy csodás közbeavatkozás révén: Ugyanígy ebben a hagyományban gyökerezik az a körülmény is, hogy a váltságdíj visszaszerzett aranyát megszentelve, Iuppiter Capitolinus templomában helyezik el. Erre kínál párhuzamot a Rajna kincse története csakúgy, mint a Tarquiniusok római javainak sorsa.

9. Róma, megszabadulva az ellenségtől, amely nem tudta a várost letörölni a térképről, ettől kezdve újra épülhet. A rekonstrukció Camillus égisze alatt megy végbe, akinek a *dictaturája* ezúttal meg lesz hosszabbítva, s betöltheti az „új alapító” szerepkörét. Győzelméért diadalmenetet tart, ami alkalmat kínál katonáinak, hogy őt új Romulusnak szólítsák, s ilyen minőségében helyreállítsa az ősi kultuszokat is, biztosítva ehhez a hármaskörnek megfelelően: a katonai, a vallási és a demográfiai alapokat, téve mindezt egy római újrakezdés jegyében. A „második Romulus” számára meg is találják a tűzvész utáni romokban Romulus auguri pásztorbotját, azt a szent szertartási eszközt, amellyel a *conditor* Kr. e. 753-ban állítólag megtartotta az alapítás rituáléját. A város ekképp megnyílik egy új élet számára, s a világvége háborújának összehasonlító modellje itt is szerepet játszik annyiban, amennyiben fontos szerephez jut az a karakterisztikus *omen*, hogy a város ősi földjét nem szabad elhagyni. Ez a motívum ugyanis nemcsak Rómában bukkan fel, hanem pl. visszaköszön a *Mahábhárata* egyik epizódjában is. Mindezt Briquel főleg a Livius-Plutarchos-féle vulgáta alapján dolgozza ki, amelyen Florus beszámolója is alapul, de alapvetően nem mond neki ellen Diodóros Sikeliótés verziója sem.

Az elmondottak meggyőzhetek bennünket arról, hogy a Sorbonne professzorának most bemutatott könyve nem a szó hagyományos értelmében vett történeti monográfia, amely egy történelmi eseményt kíván a hiteles adatoknak megfelelően tárgyszerűen előadni. Ehelyett egy olyan tudományos műről van szó, amely azt tisztázza, miként alakított ki egy, a világ-

történelemben fontos szerepet játszó nép egy számára rendkívül traumatikus eseményről olyan félig történeti, félig mitologikus elbeszélést, amely megkönnyítette Róma számára egy súlyos történelmi kudarc leküzdését, kialakítva emellett egy sikeres nemzet öntudatos meggyőződését is a maga örökkévalóságáról. Ez a történeti kutatás szempontjából ugyancsak nem elhanyagolható kérdés, sőt megvan a maga művelődés-, eszme és vallástörténeti jelentősége ugyanúgy, mint ahogy természetszerűleg nem lényegtelen az irodalmi vonatkozása sem. Kimutatható ugyanis, hogy egy olyan, korábban mitológia nélkülinek tartott nép, mint amilyenek a rómaid vélték, hogyan formálta át egészen szokatlan módon a maga átörökölt indoeurópai mitológiáját, beleolvasztva néhány etruszk vallási gondolatot is, történeti gondolkozássá, majd történetírássá, miközben más népek vagy megmaradtak a folklór szintjén, vagy a homérosi eposzokhoz hasonló alkotásokat hoztak létre. Ilyen módon ugyan nem tudjuk meg, hogy mi is történt egészen pontosan Rómában Kr. e. 390-ben vagy 387-ben, de az világos, hogy az elszánt sarcolásra kész gallok végül is jelentős mértékben hozzájárultak egy későbbi birodalomformáló nép nemzeti öntudatra ébredéséhez. A rómaiak számára ez csaknem olyan fontos történelmi fordulattá lett, mint amilyen korábban a királyságról a köztársaságra való átmenet volt, amelytől a „szabadság” (*libertas*) megszerzését számították. Idevágó tudományos kutatói feladatát Dominique Briquel kitűnően oldotta meg. Nemcsak az antik források páratlanul alapos ismeretében és precíz feldolgozásában, hanem a szakirodalom teljes birtoklásában is. Ismeri a magyar kutatást is: *Alföldi András* és *Szabó Miklós* idetartozó munkáit. Kár, hogy *Takács Levente* Camillusról szóló munkáját már nem használhatta, de ugyanez elmondható a másik félről is, hisz mindkettőjük munkája szinte egyidőben: 2008-ban látott napvilágot. Reméljük, hogy ezen a területen tudományterületeink összehangolásában sikerül majd előbbre jutnunk egy új közös Európa-házon belül.

Dominique Briquel: La prise de Rome par les Gaulois. Lecture mythique d'un événement historique (Róma elfoglalása a gallok által. Egy történelmi esemény mitológiai olvasata) Paris, Sorbonne, 2008, 398 p.

Havas László